

Main issues in relations between Turkey-America at the turn of XX-XXI centuries

Beka Makaradze

PhD student
Batumi Shota Rustaveli State University
Department of Oriental Studies
Georgia, Batumi
beka.makaradze@bsu.edu.ge

Abstract

After the end of the Cold War, within the the new international order, Turkey has chosen a joint move with America. Moreover, there was no anymore such a dangerous force like the Soviet Union. In the process of globalization the balance of economical and political partnership with US and the European Union became a necessary condition, in order to maintain the competitiveness. Thus, in order to get closer to the West, Turkey has come to the need to transform its own internal and external system.

If in 90s of XX century the relations between Turkey and America continued within the framework of a common strategic partnership, after the event of 11th September 2001, this relationship developed in to the fight against international terrorism and the strengthening of democratic ideas. It should be noted that during this period, this relationship was asymmetrical. The term "asymmetric" implies a two-sided concept of relations. An excellent example of political asymmetry is Turkish-American relations. Since Turkey is asymmetric for America, America is asymmetric as well for Turkey.

An important element of the foreign policy of the Republic of Turkey is stability in relations with America. The guarantees offered by the United States of America, which affecting the course and the rhythm of Turkey's foreign and domestic policies, are crucial for the country. The

interest and desire of the Republic of Turkey to participate in the international system as an active world power is directly proportional to the attitude of the United States. In addition, Turkey's strategic position provides perspectives for meeting these requirements.

Turkey and USA has common or personal interests in the many regions of the world. For both country, depending on their own interests, priority is to provide peace and stability in the region. for example Turkey and USA has common mission to solve in Caucasus Region the key conflicts in a peaceful way, provision of territorial integrity in the countries of the region and deterrent of Russia as aggressor, because there is common interests for oil extraction and its transportation. Of course, the different opinions in this kind of issues are inevitable, but to accomplish and reach common goals by the method of mutual understanding gives ability to make other agreements easier in future . In spite of periodical disagreements, key issues such as Iraq, Caucasus, Afghanistan, Middle East and other conflicts, both countries have a vital potential. This great potential determines the clear perspectives of common partnership on their path of future relation between Turkey and the United States.

Keywords: Turkey - America.

თურქეთ-აშშ ურთიერთობის ძირითადი საკითხები XX საუკუნის ბოლოს და XXI საუკუნის დასაწყისში

ბექა მაკარაძე

დოქტორანტი
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტის
საქართველო, ბათუმი
beka.makaradze@bsu.edu.ge

აბსტრაქტი

თანამედროვე ეტაპზე თურქეთის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვან ელემენტს ამერიკასთან ურთიერთობის სტაბილურობა წარმოადგენს. ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შეთავაზებულ და უზრუნველყოფილ გარანტიებს, რომლებიც თურქეთის, როგორც საგარეო ასევე საშინაო პოლიტიკის, რიტმსა და მსვლელობაზე ზემოქმედებენ, ქვეყნისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. თურქეთის რესპუბლიკას, როგორც აქტიური მსოფლიო ძალის, საერთაშორისო სისტემაში ჩართულობის ინტერესი და სურვილი ამერიკასთან ურთიერთობის პირდაპირ პროპორციულია. ამას ემატება თურქეთის სტრატეგიული ადგილმდებარეობა, რომელიც ამ პრეტენზიების დაკმაყოფილების პერსპექტივებს იძლევა.

საკვანძო სიტყვა: თურქეთ-ამერიკა.

მსჯელობა

XX საუკუნის ბოლოს და XXI საუკუნის დასაწყისში, თურქეთის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვან ელემენტს ამერიკასთან ურთიერთობის სტაბილურობა წარმოადგენს. ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შეთავაზებულ და უზრუნველყოფილ გარანტიებს, რომლებიც თურქეთის, როგორც საგარეო ასევე საშინაო პოლიტიკის, რიტმსა და მსვლელობაზე ზემოქმედებენ, ქვეყნისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. თურქეთის რესპუბლიკას, როგორც აქტიური მსოფლიო ძალის, საერთაშორისო სისტემაში ჩართულობის ინტერესი და სურვილი ამერიკასთან ურთიერთობის პირდაპირ პროპორციულია. ამას ემატება თურქეთის სტრატეგიული ადგილმდებარეობა, რომელიც ამ პრეტენზიების დაკმაყოფილების პერსპექტივებს იძლევა.

საერთაშორისო ურთიერთობები არსებობს და ვითარდება საერთაშორისო სისტემის ფარგლებში. საერთაშორისო სისტემა კი თავის მხრივ ელემენტთა სიმრავლეს გულისხმობს, ისინი ურთიერთდამოკიდებულნი არიან და ურთიერთქმედებაში ქმნიან ერთ მთლიანობას (Ari T, 2013: 45). საერთაშორისო სისტემის მთავარი სუბიექტი არის სუვერენული სახელმწიფო (სუვერენული სახელმწიფოები ფორმალურად დამოუკიდებელნი და თანასწორუფლებიანნი არიან, თუმცა ისინი მრავალი ფაქტორით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ეს განსხვავებულობა კი თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის უდიდეს სირთულეს წარმოადგენს) (Toklu, V, 2006: 212), რომლის ქმედებები

ანგარიშგასაწევია სხვა დანარჩენი სახელმწიფოების მხრიდან თავიანთი საგარეო პოლიტიკის შემუშავებისას, რადგან საერთაშორისო სისტემა ეს ის ასპარეზია, სადაც ხორციელდება სახელმწიფოთა მიერ ურთიერთშეფასება და მიმდინარეობს ურთიერთდამოკიდებული გადაწყვეტილებების მიღება **(Sönmezoglu F.,2000:32)**.

ერთი სახელმწიფოს მიერ წარმოებული საგარეო პოლიტიკა, საკუთარი საზღვრების გარეთ, საკუთარი ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ გადადგმულ ნაბიჯებს, დასახული მიზნის მისაღწევად გამოყენებულ მეთოდებს, მოქმედების სტილსა და მიზანმიმართულ ქმედებებს აერთიანებს **(Bilge,S.,1966:297)**. საგარეო პოლიტიკა ეს არის სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში ერთი სახელმწიფოს მიერ სხვა სახელმწიფოებთან ერთად მიღებული გადაწყვეტილებები და ინიციატივები **(Sönmezoglu F.,2000: 149)**. საგარეო პოლიტიკა სახელმწიფოსთან ერთად ჩნდება, მისი პირდაპირპროპორციულია და საერთაშორისო ასპარეზზე ერთი სახელმწიფოს მიერ საკუთარი საზღვრების გარეთ მეორე სახელმწიფოს ან სახელმწიფოების მიმართ წარმოებულ პოლიტიკას გულისხმობს **(Kürkcüoğlu, Ö.,1980:311)**.

საგარეო პოლიტიკის შემუშავებისას, ეროვნულ ინტერესებთან ერთად, ძალთა წონასწორობის კონცეფციაც უნდა იქნას გათვალისწინებული. ძალთა წონასწორობა კი ისეთ საგარეო პოლიტიკის გატარებას მოითხოვს, რომლის ამოსავალი წერტილიც, როგორც რეგიონული, ასევე გლობალური მასშტაბით ძალთა ბალანსის შენარჩუნება იქნებოდა **(Paul,T.V.,2004:7)**.

თუ პირველ და მეორე მსოფლიო ომებს შორის პერიოდში საერთაშორისო მასშტაბით მულტიპოლარული სისტემა (როდესაც ძლიერი სახელმწიფოების რიცხვი ორზე მეტია სისტემა მულტიპოლარულია) (Ateş, D., 2014:56) არსებობდა (Aydın,A., Bakıncak,E.,2016:100), ცივი ომის პერიოდში ბიპოლარული სისტემა (როდესაც ძალა ორი უძლიერესი სახელმწიფოს ხელშია სისტემა ბიპოლარულია. ცივი ომის პერიოდში აშშ და საბჭოთა კავშირის სახით) (Aydın,A.,2016:47) გაბატონდა (Maersheimer, J., 1990:11). 1991 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლით და ამერიკის სუპერ სახელმწიფოდ გადაქცევით, ერთპოლარული მსოფლიო წესრიგი ჩამოყალიბდა (Uzer,U.,2013:69-99). თუმცა ერთპოლარული სისტემის დიდი ხნით გაგრძელება შეუძლებელი იყო, რადგანაც ნებისმერი სხვა სახელმწიფო საკუთარი არსებობის შესანარჩუნებლად ძალის ბალანსისა და კონკურენტუნარიანობის სადარჯოზე დგას (Waltz,K.N.,1993:75-76).

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ამერიკა, საკუთარი პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის ლიბერალურ-დემოკრატიულად გარდაქმნით იყო დაკავებული, მაშინ, როდესაც დანარჩენი მსოფლიო ტერორიზმის, გლობალური მიგრაციის, ეთნიკური კონფლიქტების, მასობრივი განადგურების იარაღის რაოდენობის ზრდის, ნარკოტიკებისა და იარაღის კონტრაბანდის მსგავსმა პრობლემებმა მოიცვა (Kuloğlu, A.,2003:43). საერთოდ ამერიკის საგარეო პოლიტიკის კურსი ე.წ. დოქტრინების სახით არის წარმოდგენილი, რომლებიც, თავის მხრივ, შესაბამისი პერიოდის შესაბამის მოვლენების გაშუქების, შესწავლის, განხილვის, ამა თუ იმ პრობლემის მოგვარების მეთოდების

თანმიმდევრულ პოლიტიკას გულისხმობს. ცივი ომის დამთავრების შემდეგ ამერიკის საგარეო პოლიტიკური კურსის თვალსაჩინო ნიმუშს 1992 წელს ამერიკის თავდაცვის სამინისტროს მიერ შემუშავებული „ახალი სამხედრო და პოლიტიკური სტრატეგია“ წარმოადგენს, რომლის მთავარი აზრი, ისაა, რომ ახალ საერთაშორისო ასპარეზზე, მანამდე არსებულმა ე.წ. შეკავების მექანიზმმა (იგულისხმება საბჭოთა კომუნისტური ძალის შეკავების პოლიტიკა) თავისი მისია ამოწურა. დღის წესრიგში მისი შეცვლისა და ახლით ჩანაცვლების აუცილებელი პირობა დადგა (Turan, K., 2016:95).

ზესახელმწიფოდ ქცეული ამერიკის სუპერ სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნება იყო საჭირო. ამისათვის ორი ძირითადი პუნქტის შესრულება გახდა გარდაუვალი. პირველი, ამერიკას „თავდაცვითი“ მექანიზმები უნდა აემოქმედებინა, რაც მომავალში ნებისმიერი საფრთხის თავიდან აცილების გარანტიას უზრუნველყოფდა. რაც შეეხება მეორეს, ის პირველის ბუნებრივი გაგრძელება იყო, რაც საფრთხის მოახლოების შემთხვევაში სწრაფ, მარტო სვლის, დამოუკიდებელად მოქმედების პოლიტიკაზე გადასვლას გულისხმობდა (Turan, K., 2016:96-98).

თურქეთის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკის კურსზე საუბრისას, უპირველესად მისი გეოსტრატეგიულ მდებარეობაზე უნდა გამახვილდეს ყურადღება. თურქეთი, როგორც ინგლისელი გეოგრაფი ჰალფორდ მაკინდერი (Halford J.M., 1962:150-165) (1961-1947) აღნიშნავს, ევრაზიასა და აფრიკას შორის „მსოფლიო კუნძულს“ წარმოადგენს. ის ხმელთაშუა და შავი ზღვების შესაყარზე მდებარე ბალკანეთის, კავკასიის და ახლო

აღმოსავლეთის დამაკავშირებელი ხიდია **(Kaya, F., 2017:3)**. პროფესორი ჟაკ ატალი **(Atali, J.,2006:12)** თავის პროგნოზებში წერს, რომ თუ XX საუკუნის დასაწყისში მსოფლიო გეოპოლიტიკის ცენტრი ინგლისი, საფრანგეთი, ამერიკა და რუსეთი იყო, XXI საუკუნის დასაწყისში ამ დატვირთვას ამერიკა, ჩინეთი, რუსეთი, ევროკავშირი და ისლამური სამყარო იტვირთავს **(Denk N.,2000:20-21)**. აქედან გამომდინარე, ისლამური და ქრისტიანული სამყაროს გზაჯვარედინზე მდებარე თურქეთი დასავლეთიდან - ევროპული, ჩრდილოეთიდან - რუსული, აღმოსავლეთიდან - აზიური და სამხრეთიდან - აფრიკული და არაბული კულტურის გადაკვეთის წერტილს წარმოადგენს **(Kaya,F.,2017:9)**. მსოფლიოსთვის თურქეთი, გეოგრაფიულად დამაკავშირებელ ხიდს, კულტურული თვალსაზრისით ცენტრს, ეკონომიკურად სატრანზიტო გზას, ხოლო გეოპოლიტიკური და სტრატეგიული თვალსაზრისით სასიცოცხლო რეგიონს წარმოადგენს. ყველაფერი ეს კი უსაფრთხოების მუდმივ საშიშროებას ქმნის, რის გამოც, თურქეთი საკუთარი სტაბილურობის შესანარჩუნებლად სხვადასხვა გზის და მეთოდების ძიებაშია, სწორედ ამას ემსახურება ცივი ომის შემდეგ სუპერ სახელმწიფოდ ქცეულ ამერიკასთან ურთიერთობის წონასწორობა **(Kaya,F.,2017:12)**.

ცივი ომის დამთავრების შემდეგ შექმნილ ახალ საერთაშორისო წესრიგის ჩარჩოებში თურქეთმა ამავე წესრიგის წამყვან სახელმწიფოს, ამერიკასთან ერთად, სვლის კურსი აირჩია. მით უმეტეს რომ უკვე აღარ არსებობდა ისეთი საშიში ძალა როგორც საბჭოთა კავშირი იყო. გლობალიზაციის პროცესში კი კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნებისათვის ამერიკასთან და

ევროკავშირთან დაბალანსებული ეკონომიკური და პოლიტიკური პარტნიორობის უზრუნველყოფა აუცილებელი პირობა გახდა. აქედან გამომდინარე, თურქეთი დასავლეთთან დაახლოებისათვის, გლობალური ღირებულებების გარდაქმნის პარალელურად, საშინაო და საგარეო სისტემის გარდაქმნის აუცილებლობის წინაშე დადგა (Ercan,M.,Ayata,A.,2007:20).

თუ გასული საუკუნის 90-იან წლებში თურქეთ-ამერიკას შორის ურთიერთობა საერთო სტრატეგიული პარტნიორობის ჩარჩოებში მიმდინარეობდა, 2001 წლის 11 სექტემბრის მოვლენების შემდეგ ის საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლასა და დემოკრატიული იდეების გამტკიცებაში გადაიზარდა (Küçükşahin,A., Akkan,T.,2007:41). ნიშანდობლივია, რომ მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში ეს ურთიერთობა ასიმეტრიულ (ტერმინი ასიმეტრიული არასიმეტრიულს, არაპროპორციულს, არათანაბარ, შეუსაბამო სიტუაციას, გულისხმობს) (Atatürk Kültür,1992:92-93) ხასიათს ატარებდა. სხვა დატვირთვისთან ერთად პოლიტიკური და სტრატეგიული საფრთხის შინაარსის მატარებელი ტერმინი „ასიმეტრიული“, ურთიერთობათა ორმხრივ კონცეფციას გულისხმობს. პოლიტიკური ასიმეტრიის შესანიშნავ მაგალითს კი თურქეთ-ამერიკის ურთიერთობა წარმოადგენს. რამდენადაც თურქეთი ასიმეტრიულია ამერიკის, იმდენად ამერიკა ასიმეტრიულია თურქეთისა (Küçükşahin,A.,Akkan,T.,2007:43).

საინტერესოა ამ სფეროში მომუშავე თურქი მეცნიერების მიდგომა ცივი ომის დასრულების შემდეგ საერთაშორისო ასპარეზზე თურქეთის როლსა და თურქეთის-ამერიკის

ურთიერთობის საკითხისადმი. პროფესორი ჰასან ქონი განმარტავს, რომ 1991 წელს, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ნავთობის უზარმაზარ მარაგთან სიახლოვემ თურქეთი ახალ, რეგიონულ ძალად აქცია, რაც ბუნებრივია, სუპერ სახელმწიფოს, ამერიკას, მოსვენებას არ აძლევდა (Köni,H.,2003:18). პროფესორი ნასუჰ უსლუ თვლის, რომ აღმოსავლეთის ბლოკის დაშლის შემდეგ შექმნილი გაურკვეველი ატმოსფერო, თურქეთის უსაფრთხოების მხრივ, შემაშფოთებელი იყო. სპარსეთის ყურის კრიზისმა, იუგოსლავიაში ეთნიკურმა და რელიგიურმა კონფლიქტმა, სომხეთ-აზერბაიჯანის დაპირისპირებამ, არეულობამ ზოგადად კავკასიასა და ბალკანეთში, აიძულა თურქეთის რესპუბლიკა დაეწყოს უსაფრთხოების ზომების მიღება. პროფესორის აზრით, ასეთ გაუკრვეველ და ყოველმხრივ არეულ სიტუაციაში, თურქეთს სუპერ ძალის ამერიკის „დახმარებით“ „მსოფლიო ჟანდარმის“ როლი უნდა ეთამაშა (Uslu,N.,2000:203). პროფესორი ილჰან უზგელი თვლის, რომ თურქეთი ამერიკისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე რეგიონულ ძალას, ხოლო ამერიკა თურქეთისთვის უსაფრთხოების გარანტორ ზესახელმწიფოს წარმოადგენს (Uzgel, İ., 2002:251). ორივე ქვეყნის საგარეო პოლიტიკური ურთიერთ-მოლოდინები აშკარა და ნათელი იყო (Bal,İ.,2004:152). ამერიკელი პოლიტოლოგი ზბიგნევ ბჟეჟინსკის თავის წიგნში „დიდი საჭადრაკო დაფა“ წერს, რომ ცივი ომის დასრულების შემდეგ, თურქეთმა მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური როლი მოიგო, თურქეთის შემოგარენში არსებულმა რეგიონულმა საფრთხეებმა, ენერგორესურსებით მდიდარ ადგილებთან სიახლოვემ და

გეოპოლიტიკურმა პოზიციამ, ის ამერიკის საგარეო პოლიტიკის ცენტრში მოაქცია (**Bzejnski, Zb,2005:246**).

საბჭოთა საფრთხის აღმოფხვრის შემდეგ თურქეთ - ამერიკას შორის აქტიური ურთიერთობის გაგრძელება შემდეგი სამი მიზეზით იყო განპირობებული: პირველი - აღმოსავლეთ ბლოკის დაშლის შემდეგ შექმნილი გაურკვეველი გარემო ყველაზე ძალიან აშინებდა თურქეთს, თუმცა ზესახელმწიფოსთან ურთიერთობის სტაბილურობა ამ შიშის აღმოფხვრის გარანტიას იძლეოდა; მეორე მიზეზი კი - თურქეთი ცივი ომის განმავლობაში აშკარად გამოხატულ პროდასავლურ პოლიტიკას ეწეოდა, უფრო მეტიც, საკუთარ ეროვნულ ინტერესებსაც დასავლური ბლოკის ლიდერის, ამერიკის, პოლიტიკური და სამხედრო პრიორიტეტების შესაბამისად განსაზღვრავდა. მესამე მიზეზი კი ცივი ომის დამთავრების შემდეგ ახალ საერთაშორისო სისტემაში თურქეთის ეკონომიკის გარდაქმნის აუცილებლობა გახდა, რაც ეკონომიკურად ძლიერ ამერიკაზე პირდაპირ დამოკიდებული იყო (**Çağrı,E., 2004:141-147**).

მიუხედავად იმისა, რომ დრო და დრო თურქეთ-ამერიკის ურთიერთობებში გაურკვეველობისა და დამაბულობის ეფექტი აშკარად გამოხატული იყო, მათ შორის კავშირი ყოველთვის ინარჩუნებდა სტაბილურობის ზღვარს. ამის მთავარი მიზეზი კი, ხშირ შემთხვევაში, საერთო ორმხრივი ინტერესები იყო. ორივე ქვეყანას მსოფლიო საკვანძო საკითხებში, როგორც რეგიონული, ასევე გლობალური ძალების დაბალანსების საქმეში, სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭებათ. ანუ ამ ორ ქვეყანას შორის საგარეო ურთიერთობის მთავარი მახასიათებელი მხოლოდ ამ ქვეყნებს

შორის კონკრეტულ ურთიერთობას კი არ განსაზღვრავს, არამედ მსოფლიო სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე მოვლენების პირდაპირ პროპორციულად იცვლის მიმართულებას. აქედან გამომდინარე, ორივე ქვეყნის მიერ საერთო საგარეო პოლიტიკის შემუშავება, მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების შესაბამისად, შესაბამისი პოლიტიკის წარმოებით, პირდაპირ მათი ურთიერთობების სვლასა და მიმართულებაზე აისახება (**Obama Dönemi,2009:5**). ზოგადად ძლიერი თურქულ-ამერიკული პარტნიორობა, რომელიც საერთო რეგიონულ თუ გლობალურ ხედვასა და პოლიტიკას ეფუძნება, საკმაოდ დიდ ძალისხმევასა და ურთიერთობის სიფრთხილეს მოითხოვს. რადგანაც ამა თუ იმ პროცესში, ამ ორი სახელმწიფოს გარდა, სხვა სახელმწიფოების და სხვა ძალების ჩართვის გარეშე, ანუ მათი გვერდის ავლით, ამ ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობა წარმატებული და პროდუქტიული ვერ იქნება (**Obama Dönemi,2009:6**).

ამრიგად, თურქეთის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვან ელემენტს ამერიკასთან ურთიერთობის სტაბილურობა წარმოადგენს. ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შეთავაზებულ და უზრუნველყოფილ გარანტიებს, რომლებიც თურქეთის, როგორც საგარეო ასევე საშინაო პოლიტიკის, რიტმსა და მსვლელობაზე ზემოქმედებენ, ქვეყნისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. თურქეთის რესპუბლიკას, როგორც აქტიური მსოფლიო ძალის, საერთაშორისო სისტემაში ჩართულობის ინტერესი და სურვილი ამერიკასთან ურთიერთობის პირდაპირპროპორციულია. ამას ემატება თურქეთის

სტრატეგიული ადგილმდებარეობა, რომელიც ამ პრეტენზიების დაკმაყოფილების პერსპექტივებს იძლევა.

დასკვნა

თურქეთ-ამერიკას მსოფლიოს მრავალ რეგიონში საერთო თუ საკუთარი ინტერესები და მიზნები ამოძრავებს. რეგიონებში, სადაც პირველ რიგში, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე, მშვიდობისა და სტაბილურობის უზრუნველყოფა ორივე ქვეყნის პრიორიტეტულ მიზანს წარმოადგენს. მაგალითად, ნავთობის მოპოვების და მისი ტრანსპორტირების თვალსაზრისით სტრატეგიული ადგილმდებარეობის მქონე კავკასიის რეგიონში მშვიდობიანი გზით საკვანძო კონფლიქტების მოგვარება, აქ ეკონომიკის განვითარება და მისი მდგრადობის შენარჩუნება, რეგიონის ქვეყნებში ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველყოფა და რუსეთის, როგორც აგრესორის, შეკავების მისია, ამავე რეგიონში საერთო ინტერესების მქონე თურქეთ-ამერიკამ იკისრა. რა თქმა უნდა ასეთ საკითხებში აზრთა სხვადასხვაობა გარდაუვალია, თუმცა ორივე ქვეყნის მიერ შემუშავებული საერთო მიზნების სისრულეში მოყვანის გზაზე ურთიერთდათმობის მეთოდი მომავალში სხვა შეთანხმებების მიღწევის გაადვილების შანს იძლევა. მიუხედავად პერიოდული უთანხმოებებისა, ისეთ საკვანძო საკითხებში, როგორიცაა: ერაყის, კავკასიის, ავღანეთის, ახლო აღმოსავლეთისა და სხვა კონფლიქტების მოგვარების საქმეში ორივე ქვეყანა სასიცოცხლო პოტენციალის მფლობელია. სწორედ ეს უდიდესი პოტენციალი განსაზღვრავს თურქეთ-ამერიკას შორის სამომავლო ურთიერთ-

ობების მშენებლობის გზაზე საერთო პარტნირობის ნათელ პერსპექტივებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. რონდელი ა, საერთაშორისო ურთიერთობები, მესამე განახლებული გამოცემა, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2006;
2. Arı T., Uluslararası İlişkiler Teorileri, (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği), 8. Baskı, MKM yayıncılık, Bursa, 2013;
3. Atallı, J., A. “A Brief History of the Future: A Brave and Controversial Look at the Twenty-First Century”, International best seller, Brilliant and Provocative-Henry Kissinger, arcade publishing, New York, 2009;
4. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu, Türkçe Sözlük, Cilt:1, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1992;
5. Ateş, D., Uluslararası Sistem, Uluslararası Sisteme Giriş, İstanbul, Küre Yayınları, 2014;
6. Aydın, A., Bakıncak, E., Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 17 (1) 2016;
7. Aydın, A., Bakıncak, E., Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 17 (1) 2016;
8. Baskın, O., Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (1980-2001) Cilt: II, iletişim Yayınları, İstanbul, 2010;

9. Baskın, O., Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (2001-2010)vcilt: III, iletişim Yayınları, İstanbul, 2013;
10. Bal, İ., Türkiye- Ermenistan İlişkileri, İdris Bal (ed), 21.Yüzyılda Türk Dış Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004;
11. Bilge, S.,Milletlerarası Politika, (A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi) Ankara, 1966;
12. Bzejnski, Zb, Büyük Satranç Tahtası, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005;
13. Çağrı,E., Türkiye-ABD İlişkilerinin Mantıksal Çerçevesi, İdris Bal (ed), 21.Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004;
14. Denk, N. 21.nci Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jestratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi, Harp Akademisi Yayını, 2000;
15. Ercan, M., Ayata, A., Soğuk Savaş Sonrasında Ortaya Çıkan Bölgesel Sorunlar Bağlamında Türkiye-ABD İlişkilerinin Kazandığı yeni Boyutlar, Bilge Dergisi, Atatürk Kültür Merkezi, Dil ve Tarih Yüksek Okulu, (15) 2007/2;
16. Halford J. M.,DemocraticIdealsandReality, New York, Norton, 1962;
17. Kaya, F., Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Ulusal Hakemli dergi, Ekim 3/2, 2017;
18. Köni, H., Yeni Hegemonya ve Türkiye, Asam yayınları, Ankara, 2003;

19. Küçükşahin, A., Akkan, T., Değişen Güvenlik Algulamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl:3, Sayı: 5, Haziran 2007;
20. Kuloğlu, A., Soğuk Savaş Sonrası Bozulan Dengeler Irak Krizi ve Bölgesel İstikrar Arayışları, Stratejik Analizi, Asam Yayınları, No: 44, Aralık 2003;
21. Kürkçüoğlu, Ö., Dış Politika Nedir? Türkiye'nin Dünü ve Bugünü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Ankara, Cilt 35, N: 1, 1980;
22. Maersheimer, J., "BacktotheFuture: İnstability in Europe AftertheColdWar", International Security, 15 (1), 1990;
23. Obama Dönemi Türk-Amerika İlişkileri, Seta Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Valfı, Seta Analiz, sayı 8, Nisan, yayın hakları mahfuzdur, İstanbul, 2009;
24. Paul, T. V., Balance of Power Theory and Practice 21st Century, Stanford University Press, Londra, 2004;
25. Sönmezoğlu F., Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul, Filiz Kitabevi yayınları, 2000;
26. Toklu, V., uluslararası İlişkiler, İmaj Yayınevi, Ankara, 2006.
27. Turan, K., 2015 Yılından ABD'nin Ortadoğu Politikası, Stratejik Devirlikte Savrula-Türk Dış Politikası, (ed: Özdağ, Ü., Demirağ Y.,)Kripto yayınevi, Ankara, 2016;
28. Uslu, N., 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerin Genel Portresi, Avrasya Dünyası, ABD özel, 6. Cilt, N: 2, ASAM Yayınları, Ankara, 2000;

29. Uzer, U., XXI Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartıřmaları, Bilge Strateji, 5(8) 2013;
30. Uzgel, İ., “ABD ve NATO’yla İliřkiler”, Baskın Oran (Ed), Türk Dıř Politikası Kurtuluř Savařından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II:1980-2001, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.